

جزوه جمع‌بندی علوم و فنون دوازدهم

مبحث: آرایه‌های درس سوم (تلمیح/تضمین/مراعات)

۱. زیبایی مراعات نظیر در گروه تعامل و هم نشینی واژه هاست؛ که البته خواننده با درک و دریافت آن لذت میبرد.

۲. لازمه تشخیص آرایه تلمیح آشنایی با اسطوره ها و افسانه های تاریخی و داستان های قرآنی و آیه ها و احادیث و وقایع تاریخی است.

۳. دانستن برخی کلمات و ترکیبها به تشخیص آرایه تلمیح کمک زیادی میکند.

کلماتی مثل

فرهاد/ شیرین/ مجنون/ لیلی/ حلاج/ فرعون/ موسی/ نیل/ یوسف/ زلیخا/ اُحد/ خیبر/ اناالحق و

۴. آوردن مثلی ک رواج دارد در شعر نیز تضمین به حساب می آید.

تو نیکی میکن و در دجله انداز/ که ایزد در بیابانت دهد باز

قبل از سعدی بیهقی این عبارت را به کار برده بود.

۵. گاه بیتی که تلمیح دارد مراعات نظیر هم دارد؛ ب عبارتی کلماتی ک تلمیح ایجاد میکنند باهم رابطه مراعات دارند.

۶. در تضمین شعر یا نوشته دیگران اشاره به نام آن شاعر یا نویسنده لازم است، مگر آنکه به دلیل شهرت زیاد شاعر یا اثرش احتیاجی به ذکر نامش نباشد

۷. تفاوت تلمیح و تضمین این است که در تضمین عین شعر شاعر یا متن نویسنده دیگر در اثر شاعر یا نویسنده ای دیگر آورده میشود اما در تلمیح تنها با یک عبارت یا کلمه به داستانی اشاره میشود.

۸. تضمین آیه و احادیث به سه شکل اتفاق می افتد.

۱. آوردن کل آیه و حدیث

وز ملک هم بایدم جستن ز جو/ کل شیئ هالک الا وجهه

۲. آوردن بخشی معنادار از آیه و حدیث (جمله_عبارت)

این کمر ز ایاک نعبد بست در فرمان شرع / وان دگر تاجی نهاد از یفعل الله ما یشاء

۳. آوردن آیه یا حدیث به صورت خلاصه

پس عدم کردم عدم چون ارغنون / گویدم که انا الیه راجعون

نمونه هایی از آرایه های تلمیح و تضمین و مراعات نظیر

نرگس از چشمک زدن شد فتنه در صحن چمن / شیوه های چشم جادوی توام آمد به یاد

یا رب این آتش که بر جان من است / سرد کن زان سان که کردی بر خلیل

نه خدا توانمش خواند نه بشر توانمش گفت / متحیرم چه نامم شه ملک لافتی را

بیستون کندن فرهاد نه کاری است شگفت / شور شیرین به سر هر که فتد کوهکن است

مجنون که به دیوانه گری شهره شهر است / در دشت جنون همسفر عاقل ما بود

خیز تا خاطر بدان ترک سمرقندی دهیم / کز نسیمش بوی جوی مولیان آید همی

چشم حافظ زیر بام قصر آن حوری سرشت / شیوه جنات تجری تحت الانهار داشت